

УДК 37.142 (575.2)

Исаков Т.Э.

*к.п.н., доцент Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова,
Кыргызская Республика*

Атабаев А.А.

*аспирант Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова,
Кыргызская Республика*

Исакова М.Т.

ст. преп. Ошского государственного университета, Кыргызская Республика

БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫНДА ОКУТУУ ЖАРАЯНЫН ЖҮРГҮЗҮҮНҮН ФОРМАТТАРЫ ЖАНА ЫКМАЛАРЫ

Бул макалада билим берүү системасында окуу жараянын жүргүзүүнүн кадимки режимдеги салттуу окутуу, аралыктан (дистанттык) окутуу жана аралаш (гибридик) окутуу форматтары талдоого алынат. Ошондой эле аралыктан окутуудагы окутуунун синхрондук жана асинхрондук ыкмалары иликтенет. Изилдөөнүн максаты кадимки режимдеги салттуу окутуу, аралыктан окутуу жана аралаш окутуу форматтарынын өзгөчөлүктөрүн ачып көрсөтүү жана окутуунун синхрондук-асинхрондук ыкмаларын колдонуу усулдарын аныктоо болуп саналат. Изилдөөдө талдоо жана байкоо жүргүзүү илимий усулдары колдонулду. Изилдөөнүн натыйжасында окуу процессин жүргүзүүдөгү кадимки режимдеги окутуу, аралыктан окутуу жана аралаш окутуу форматтарынын өзгөчөлүктөрү ачылып көрөтүлдү жана окутуунун синхрондук-асинхрондук ыкмаларын колдонуу усулдары аныкталып, алардын методикалык схемалары иштелип чыкты. Изилдөөнүн натыйжасында алынган жыйынтыктар жаңылыгы менен өзгөчөлөнөт жана алардын интеграцияланган варианттарын колдонуу тууралуу идеялар жана сунуштар макаланын корутундусунда айтылат.

***Негизги сөздөр:** окутуу жараяны; аралыктан окутуу; аралаш окутуу; ыкма; баарлашуу; коммуникация; ресурстар; кайтарым байланыш.*

ФОРМАТЫ И МЕТОДЫ ВЕДЕНИЯ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

В этой статье анализируются традиционный (обучение в реальном режиме), дистанционный и гибридный форматы обучения в организации учебного процесса в образовательной системе. Также исследуются синхронный и асинхронный методы преподавания в дистанционном обучении. Целью исследования является раскрытие особенностей традиционного, дистанционного и гибридного форматов обучения и определение методов применения синхронно-асинхронных приемов обучения. В исследовании применены такие научные методы, как опрос и наблюдение. В результате исследования раскрыты особенности традиционного, дистанционного и гибридного форматов обучения в организации учебного процесса, определены методы применения синхронно-асинхронных приемов обучения и разработаны их методические схемы. Выводы, полученные в результате исследования отличаются новизной и в заключительной части статьи описываются идеи и рекомендации о применении их интеграционных вариантов.

***Ключевые слова:** учебный процесс; дистанционное обучение; гибридное обучение; метод; взаимоотношение; коммуникация; ресурсы; обратная связь.*

FORMATS AND METHODS OF CONDUCTING THE LEARNING PROCESS IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

In this article analyzes traditional (real-time learning), distance learning, and hybrid learning formats in the organization of the educational process in the educational system. The purpose of the research is to reveal the features of traditional, distance and hybrid learning formats and to determine the methods of using synchronous-asynchronous learning techniques. The research uses scientific methods such as survey and observation. As a result of the study, the following conclusions were obtained the features of traditional, distance and hybrid learning formats in the organization of the educational process are revealed, methods of application of synchronous-asynchronous training techniques are defined and their methodological schemes are developed. The conclusions obtained as a result of the research are novelty and the final part of the article describes the ideas and recommendations for the application of their integration options.

Key words: *Learning process; distance learning; hybrid learning; method; relationship; communication; resources; feedback.*

2019-2020-окуу жылынын март айынан баштап COVID-19 короновирус пандемиясынын келип чыгуу коркунучуна байланыштуу окутуу жараяны төмөнкүдөй форматтарда жүргүзүлүп келе жатат:

1. Кадимки режимдеги салттуу окутуу;
2. Аралыктан (дистантттык) окутуу;
3. Аралаш (гибриддик) форматта окутуу.

Окутуунун бул үч форматын бири-биринен ачык-айкын ажырата билүү жана практикада туура колдоно билүү учурдун зарыл талабы болуп саналат. Тилекке каршы аларга маани бербестен, аралыктан окутууну “онлайн”, ал эми кадимки салттуу окутууну “оффлайн” деп айткан учурлар көп кездешип жатат. Ошол максатта бул макалада окутуунун форматтарын (же түрлөрүн) так, даана ачык-айкын аныктоо маселелери иликтенет жана аралыктан окутуудагы ыкмаларга кеңири түшүнүктөр берилет.

Жогоруда аталган окутуунун үч түрүнө (форматына) талдоо жүргүзөлү:

1. Кадимки режимдеги салттуу окутуу – бул аты айтып тургандай кадимки окуу-лабораториялык базалардагы студенттердин окуу жайга түздөн-түз келип сабактарга катышуусу менен жүргүзүлгөн окуу процесси.

Азыркы күндөрдө мындай окутуу процессин “оффлайн” деп түшүнүү туура эмес. Ал тууралуу кийинчерээк айтабыз.

2. Аралыктан (дистантттык) окутуу – бул студенттин жайгашкан ордуна карабастан атайын байланыш технологияларынын жардамында окутуу болуп саналат. Муну “онлайн” форматта окутуу десек болот, бирок “оффлайн” деле окутуунун ушул түрүндө колдонулат.

Аралыктан (дистантттык) окутууга карата илимий булактарда берилген түшүндүрмөлөргө токтололу. Адегенде аралыктан (дистантттык) билим берүү, андан кийин аралыктан окутуу түшүнүктөрүн карайлы.

Дистантттык (аралыктан) билим берүү – бул студенттин жашаган жерине же жайгашкан ордуна карабастан, билим алууга мүмкүндүк берүүчү методдордун системасы болуп саналат. Ал эми дистантттык билим берүү технологиялары – бул окутуунун формасы эмес, ал **билим берүү технологиялары** [3]. Бул жерде жаңы маалыматтык-коммуникациялык технологиялар негизги ролду ойнойт.

Аралыктан (дистантттык) окутуу (*грек. distantia* – аралык) байланыш

техникаларынын жетишкендиктерин пайдалануу менен студенттерге аралыктан сабак (лекция, практикалык /семинардык/, лабораториялык ж.б.) өтүү же окутуу болуп саналат, б.а. аралыктан окутуу бир сөз менен айтканда **процесс** [3].

Аралыктан окутууда окутуу процесси **синхрондук (on-line)** жана **асинхрондук (off-line)** мүнөздө болушу мүмкүн, б.а. окутуу процессинде синхрондук жана асинхрондук окутуу ыкмалары колдонулат. Синхрондук окутуу ыкмаларынын жардамында онлайн (on-line) сабактар, ал эми асинхрондук окутуу ыкмаларынын жардамында офлайн (off-line) сабактар өтүлөт (1-сүрөт).

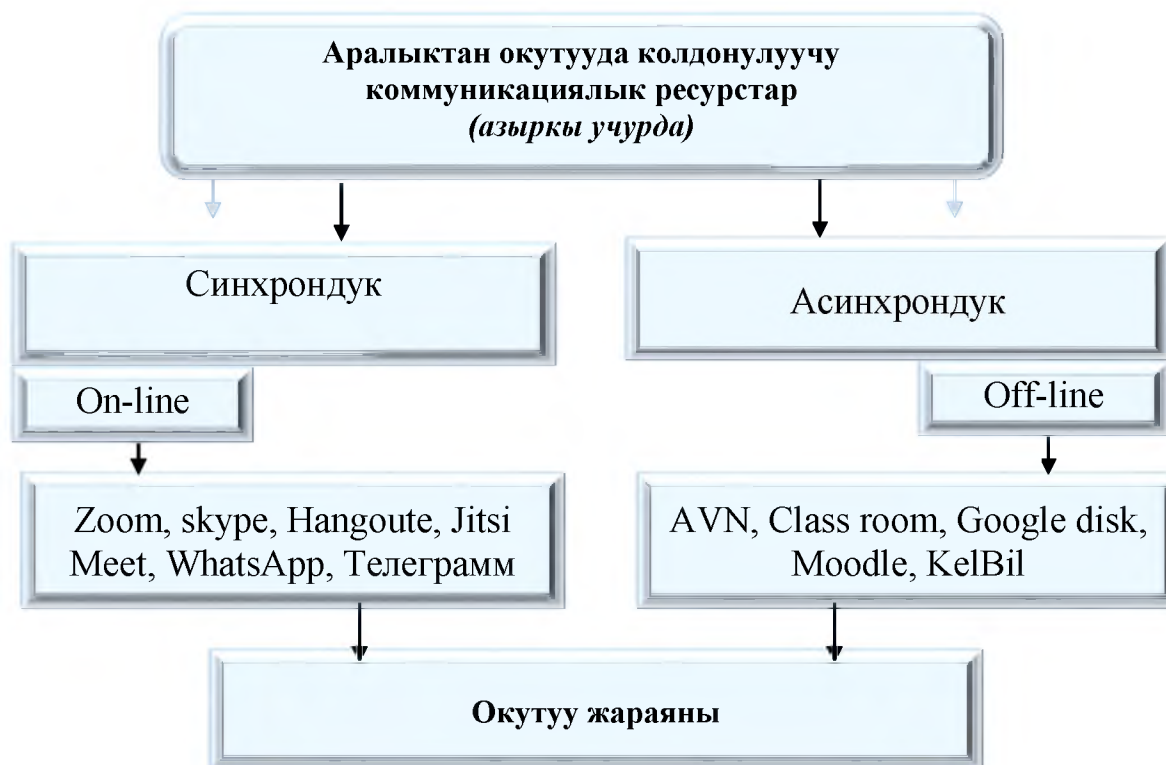
1-сүрөт- Аралыктан окутуу ыкмаларынын схема түрүндө сүрөттөлүшү

Демек, 1-сүрөттө окутуу процессинин аралыктан окутуудагы синхрондук жана асинхрондук ыкмалары схема түрүндө сүрөттөлүп көрсөтүлгөн. Мындан көрүнүп тургандай “онлайн” жана “офлайн” деген терминдердин экөө тең аралыктан окутууда колдонулушат. Алардын айырмачылыктарына кийинчерээк токтолобуз.

Азыркы учурдагы аралыктан окутууда колдонулуп жаткан коммуникациялык ресурстарды схема түрүндө көрсөтөлү (2-сүрөт).

2-сүрөттөн көрүнүп тургандай азыркы учурда онлайн сабактарды өтүүдө Zoom, Jjitsi Meet, Hangouts платформалары, WhatsApp, Skype, Telegram байланыш каражаттары колдонулуп жатат. Ал эми офлайн сабактарды өтүүдө AVN автоматташтырылган маалыматтар системасы, Class room, Google test, Google disk тиркемелери жана Moodle, KelBil программалык системалары кеңири колдонууга ээ болууда [1, 4, 5].

Демек, онлайн сабактарды өтүүдө реалдуу убакытта көзмө-көз көрүшүп, баарлашууну камсыз кылуучу байланыш каражаттары, ал эми офлайн сабактарды өтүүдө реалдуу эмес убакытта жүз көрүшпөй эле баарлашууну камсыз кылуучу каражаттар колдонулат.

2-сүрөт- Азыркы учурда колдонулуп жаткан коммуникациялык ресурстардын схемалык сүрөттөлүшү

Синхрондук (on-line) жана асинхрондук (off-line) окутуу ыкмаларынын айырмалары эмнеде экендигин ажырата билүү өтө маанилүү.

Синхрондук окутуу - бул аты айтып тургандай эле материалды бир эле учурда (реалдуу мезгилде) кабыл алып, кайра жиберүүнү билдирет. Мисалга азыркы учурда популярдуу болуп жаткан ар кандай вебинарларды, ZOOM платформасы аркылуу түздөн-түз окулуп жаткан лекцияларды келтирсек болот. Синхрондук окутууда студент маалыматтарды угуп жана материалдарды кабыл алып эле калбастан, өзү да аракет кылып, активдүүлүгүн көрсөтүп, ошол эле учурда суроолорду берип, айрым маалыматтарды тактай алат [2].

Асинхрондук окутуу – бул учурдагы реалдуу убакытка же жайгашкан жерине байланышпай туруп эле кайтарым байланышты өз алдынча уюштуруу процесси болуп саналат [2]. Бул материалдарды өз алдынча үйрөнүү, адабияттарды жана окуу китептерин окуу, тесттерди окуп, аларга жоопторду даярдоо, маселелерди чыгаруу, презентацияларды жана видео сабактарды көрүү, аудиолорду угуу ж.б. болушу мүмкүн.

Көпчүлүк колдонуучулар синхрондук жана асинхрондук окутуунун арасынан көбүнчө синхрондук окутууну жактырышат. Синхрондук окутуу билимди өздөштүрүү жагынан натыйжалуу болуп саналат. Анткени, бул учурда студент реалдуу убакыт режиминде активдешип, мүмкүн болушунча материалды түшүнүүгө жана эстеп калууга, тактоого туура келүүчү маселени кайра суроого аракет кылат.

Асинхрондук ыкмада маалыматты кабыл алуу менен кайра жөнөтүүнүн ортосунда чоң убакыт аралыгы болгондуктан окутуучу менен студенттин ортосунда түз байланыш жок болот. Ошондуктан асинхрондук окутууда тез жана эффективдүү өнүгүү болбой калат. Мисал катары онлайн сабактарды, курстарды ж.б. келтирсек болот. Асинхрондук ыкма

ыңгайлуу жана пайдалуу, бирок айрым учурларда жетишерлик натыйжа болбой калышы мүмкүн. Маселен, лектор лекциянын материалдарын жана тапшырмаларды өзү сабак берген тайпадагы бардык студенттерине электрондук почта же AVN программасы аркылуу жөнөтүп, жумушту тапшыруу мөөнөтүн көрсөткөн болсун. Лектор менен реалдуу убакыт режиминде түздөн-түз байланыш жок болгондуктан, студент лекциянын материалдарын кунт коюп, толук окуп чыктыбы? Тапшырманы өз алдынча, башка бирөөнүн жардамысыз аткарып жатабы? Ал кайтарым байланышка белгиленген мөөнөттө чыгабы? ж.б. суроолор туулушу мүмкүн. Демек, асинхрондук билим берүүдө деле мугалим менен баарлашуу болот, бирок реалдуу убакытта жүзмө-жүз көрүшүү ишке ашпайт.

Синхрондук жана асинхрондук окутуу ыкмалары өз-өзүнчө артыкчылыктарга ээ. Алар окутуучунун сабак өтүүдөгү компьютердик технологиялардын өзгөчөлүктөрүнө жараша түрдүү платформаларды, тиркемелерди, сервистерди ж.б. байланыш каражаттарын колдоно билүүсүнө байланыштуу болот.

Биздин оюбузча синхрондук жана асинхрондук ыкмалардын айкалышы эң мыкты вариант болмок (3-сүрөт). Анткени кайтарым байланышты реалдуу убакыт режиминде уюштуруу үчүн, б.а. окутуучу менен студенттердин баарлашуусунда негизги учурларды баса белгилөө, окуу материалынын маңызын жакшыраак түшүнүү, айрым моменттерди тактоо, тапшырмаларды суроо, баалоо ж.б. үчүн онлайн-сабакты оффлайн-сабак менен толуктоо идеалдуу болуп саналат.

3-сүрөт-Келечекте колдонулуучу коммуникациялык ресурстардын схемалык сүрөттөлүшү

3-сүрөттө келечекте синхрондуу (онлайн) жана асинхрондуу (оффлайн) окутуу ыкмаларын айкалыштырып колдонуу мүмкүнчүлүктөрү тууралуу идеялардын методикалык модели чагылдырылган.

Бул идеяны ишке ашыруу максатында программисттер тарабынан да ойлор айтылып, иш аракеттер болууда. Азыр деле окутууда онлайн жана оффлайн ыкмаларын

колдонуунун айрым элементтери кездешет. Маселен, смартфонду пайдаланып видео байланыш аркылуу баарлашууда тапшырманы сүрөткө тартып алып, ватсап аркылуу көрсөтүү ж.б. Бирок мындай учурларда жок дегенде эки смартфонду колдонууга туура келет. Ал эми андай мүмкүнчүлүк студентте эле эмес, окутуучуларда деле болбошу мүмкүн.

Ошондуктан 3-сүрөттө көрсөтүлгөндөй атайын платформалардын (тиркемелерди) биргелешкен варианттарын иштеп чыгуу олуттуу натыйжаларды бериши шексиз.

3. Гибридик (аралаш) окутуу – бул жогоруда аталган кадимки режимдеги салттуу окутуу менен аралыктан (дистантттык) окутууларды айкалыштыруу болуп саналат.

Азыркы учурда санитардык-эпидемиялогиялык абалга байланыштуу окутуунун мындай форматына өтүүнү турмуштук практика өзү көрсөтүп жатат.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин 2021-жылдын 13-январындагы №19/1 буйругунун негизинде окуу жайларда гибридик (аралаш) окутуунун алгоритмдери иштелип чыгып, окуу процесси ошол алгоритмдин негизинде ишке ашырылууда.

Тактап айтканда биздин Батыралы Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинде 2020-2021-окуу жылынын экинчи жарым жылдыгындагы окуу процесси төмөнкү форматтарда уюштурулуп, иш жүзүнө ашырылып жатат:

1) Толугу менен кадимки салттуу форматта:

- даярдоонун бардык багыттары жана адистиктери боюнча бүтүрүүчү курстардын студенттери;
- медициналык адистиктердин студенттери;
- кесиптик лицейдин окуучулары;
- инженердик-технологиялык факультетинин жана кесиптик колледждин өндүрүштүк окуусу бар тайпалары;

2) Толугу менен аралыктан форматта:

- даярдоонун багыттары (адистиктери) боюнча кенже курстардын студенттери (*1-пунктта аталгандардан тышкары*).

Жыйынтыктар:

1. Билим берүү системасында окутуу процессин жүргүзүүдөгү окутуунун түрлөрүнө жана методдоруна иликтөөлөр жүргүзүлдү;

2. Окутуунун кадимки режимдеги салттуу, аралыктан (дистантттык) жана аралаш (гибридик) окутуу форматтарынын өзгөчөлүктөрү ачылып көрөтүлдү;

3. Аралыктан окутуунун синхрондук (on-line) жана асинхрондук (off-line) ыкмалары (методдору) талдоого алынып, алардын окутуу процессинде колдонулуштарынын методикалык схемалары иштелип чыкты;

4. Синхрондук жана асинхрондук ыкмалардын интеграцияланган варианттарын колдонуу тууралуу сунуштар берилди.

Колдонулган адабияттар:

1. **Шерматова, А.М.** Новые информационные технологии в процессе обучения [Текст] / А.М. Шерматова, А.А. Джусуева // Наука. Образование. Техника. – Ош: КУУ, 2014. - №2. – С. 61–64.

2. **Исаков, Т.Э.** Билим берүүдөгү интерактивдик методдор жана аларды окутууда колдонуунун ыкмалары [Текст] / Т.Э. Исаков // Наука. Образование. Техника. – Ош: КУУ, 2014. - № 3.- С. 22 – 26.
3. **Кыргыз педагогикасы** /энциклопедиялык окуу куралы [Текст] / башкы ред. Ү.Асанов, жооптуу ред. И.Бекбоев. -Бишкек, 2004. -272 б.
4. **Электрондук ресурс:** <https://youtu.be/kGSED1Liduo>
5. **Электрондук ресурс:** <https://t.me/joinchat/1v8hORRvHYkTea8l7Vwifw>

Поступила в редакцию 7.06.2021г.

УДК 37.142 (575.2)

Исаков Т.Э.

*к.п.н., доцент Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова,
Кыргызская Республика*

Атабаев А.А.

*аспирант Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова,
Кыргызская Республика*

COVID-19 ПАНДЕМИЯСЫ ШАРТЫНДА БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАРАЯНЫН ҮЙШТҮРҮҮНҮН МАСЕЛЕЛЕРИ

Бул макалада COVID-19 коронавирусу пандемиясы мезгилинде окутуу жараянын үйшүтүү жана майнаптуу ишке ашыруунун маселелери каралган. Изилдөөдө пандемияга байланыштуу өлкөдө өзгөчө абал (карантин) киргизилип, кадимки салттуу окутууга мүмкүнчүлүк болбой, бардык окуу жайлар аралыктан окутууга өтүүгө аргасыз болгондугу, андагы баштапкы учурдагы кыйынчылыктар жана аларды жолго салуунун механизмдери талдоого алынган. Пандемиянын билим берүү системасына тийгизген таасирлерин жана аны жоюунун жолдорун Батыралы Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин иш-тажрыйбасынын негизинде иликтөө изилдөөнүн негизги максатын түзөт. Изилдөөдө сурамжылоо жана байкоо жүргүзүү илимий методдору колдонулуп, натыйжада пандемия шартындагы аралыктан окутуунун окутуучулар жана студенттер үчүн тийгизген терс таасирлери жана артыкчылыктары аныкталды жана аларга тиешелүү сунуштар берилди.

***Негизги сөздөр:** аралыктан окутуу; байланыш каражаттары; сайт; интернет; видеосабак; технология; платформа; мультимедиа; окутуунун натыйжалары.*

ВОПРОСЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19

В этой статье рассматриваются вопросы организации и эффективной реализации учебного процесса в условиях коронавирусной пандемии COVID-19. В исследовании анализированы первоначальные проблемы и механизмы их разрешения в период вынужденного перехода всех образовательных учреждений от традиционной формы к дистанционной форме обучения в связи с введением в стране чрезвычайной ситуации (карантина) из-за пандемии. Целью данного исследования является изучение влияния пандемии на образовательную систему и пути его устранения на основе опыта работы Кыргызско-Узбекского Международного университета имени Батыралы Сыдыкова. В исследовании применены такие научные методы, как опрос и наблюдение, и в результате определены отрицательные влияния, и преимущества дистанционного обучения на преподавателей и студентов в период пандемии, предложены соответствующие рекомендации.